

Інструкція з техніки звернення до Європейського суду з прав людини

Які практичні поради слід враховувати, щоб заява була прийнята до розгляду

Лі Наталія ШНИР,
Для «Юридичної газети»

«Пішли-но правду шукати по світі» - схожа фраза лунала чи не в кожній другій казці, знайомій нам з дитинства. А далі за сюжетом герой з компанією вирушав на пошуки тієї міфічної правди чи то до короля, чи то до чарівника...

Ми ж, люди XXI століття, за «справедливістю» звикли звертатися до суду - то до одного, то до іншого: це вже від ситуації, предмету спору та сторін залежить. Але нерідко так трапляється, що рідна судова система чи то не спроможна захистити інтереси громадян України, чи то просто не виявляє достатнього завзяття - от і доводиться звертатися по допомогу до іноземних установ. До таких помічників відносять Європейський суд з прав людини, який був створений для забезпечення дотримання державами - членами Ради Європи Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція).

Все це відбулося в далекому 1959 р., коли даний міжнародний орган розпочав свою діяльність. Протягом наступних декількох десятиріч років Конвенція доповнювалася протоколами, які то розширювали перелік прав та свобод, то вносили корективи до повноважень Суду та порядку його діяльності тощо.

Україна ратифікувала Конвенцію в далекому 1997-му, через два роки після вступу до Ради Європи.

Які права захищає Європейський суд з прав людини?

Перш ніж починати розмову стосовно процедури подачі заяв до Суду та окремих деталей цього процесу, варто зазначити, які ж права та свободи він покликаний захищати. Зокрема, Конвенція та протоколи до неї виділяють:

- право на життя;
- право на свободу та особисту недоторканність;
- право на справедливий суд;
- право на повагу до сімейного

- та особистого життя;
- свободу думки, совісті та релігії;
- свободу вираження поглядів;
- свободу зібрань та об'єднань;

Як тільки заяву визнано прийнятною, Секретар, діючи за вказівками палати або її голови, _____

налагоджує зв'язок зі сторонами з метою забезпечення дружнього врегулювання спору

- право на шлюб;
- право на ефективний засіб юридичного захисту;
- право на освіту;
- право на вільні вибори;
- свободу пересування;
- право на оскарження в кримінальних справах;
- право не бути притягненим до суду або покараним двічі;
- рівноправність кожного з подружжя.

А окрім цього, Конвенція та протоколи до неї забороняють:

- катування;
- рабство і примусову працю;
- дискримінацію;
- ув'язнення за борг;
- вислання громадянина/колективне вислання іноземців;
- смертну кару.

Етап № 1 - заяви та умови їх прийнятності Судом

Переходячи власне до справи, насамперед слід звернути увагу на ті категорії справ, що можуть бути розглянуті в Європейському суді з прав людини (далі - Суд). А саме: до юрисдикції Суду належать всі питання, що стосуються тлумачення та застосування Конвенції та протоколів до неї. Самі ж справи можуть бути двох категорій:

- міждержавні справи: будь-яка з Високих Договірних сторін (держав, що у встановленому порядку ратифікували Конвенцію) може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів, яке допущене, на її думку, іншою Високою Договірною Стороною;
- індивідуальні заяви: будь-яка особа, неурядові органі-

зації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції

або протоколах до неї, можуть звернутися з відповідною заявою до Суду.

Міждержавні справи поки залишимо у спокої - керівники держав спроможні вирішити майже всі проблеми та порушення за чашкою чаю у чийсь резиденції, а от індивідуальні заяви будуть набагато цікавішими для широкого загалу в силу їх злободенності.

Отож, перш ніж бігти писати листа до Страсбурга, слід відзначити, чи буде таке послання відповідати низці умов прийнятності, визначених Конвенцією:

- по-перше, перед подачею заяви до Суду особа повинна була вичерпати усі національні засоби захисту. Тож якщо Ваша справа тільки-но була розглянута в місцевому суді й рішення не зовсім «позитивне», то це ще не привід ображатися на всю українську судову систему та бігти складати валізи й купляти квиток до Франції.

Термін «вичерпання національних засобів правового захисту» передбачає обов'язкове використання заявником всіх засобів, як адміністративних, так і судових, які передбачені в національному законодавстві. Однак від індивідуального заявника вимагається вичерпати всі ті засоби, якими він може скористатись як правом, а не як привілеєм. Тож слід уважно проаналізувати все те, що може запропонувати рідна держава, а вже потім думати про можливість звернення до міжнародних інстанцій, оскільки при подачі відповідної заяви до Суду також слід буде надати інформацію, що підтверджує використання всіх

національних засобів захисту.

Коли вивчається питання про те, чи заявник вичерпав усі національні засоби захисту, одночасно враховуються як розгляд самої справи по суті на національному рівні, так і ефективність існуючих засобів правового захисту. Заявник не зобов'язаний посилатися на Європейську конвенцію з прав людини в національних судах, якщо він посилається на положення національного законодавства аналогічного змісту. Проте заявник повинен посилатися на Конвенцію, якщо вона є єдиною правовою підставою для його заяви.

Уряд-відповідач може заперечити, що заявник не використав усі внутрішні засоби правового захисту, але саме уряд має доказати існування цих доступних і достатніх національних засобів правового захисту, а також те, що існуючі внутрішні засоби захисту є ефективними. Коли припускають, що існує можливість відшкодування збитків за порушення права, то такий правовий засіб повинен існувати насправді, а не лише теоретично.

- По-друге, подача заяви відбувається впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

Стосовно даного пункту умов слід надати пояснення, оскільки відлік такого строку, як правило, починається не з моменту, коли було винесене рішення відповідною «остаточною» національною інстанцією, а з моменту, коли особа самостійно або її адвокат ознайомилися з таким рішенням. Тобто тоді, коли власне дізналися про настання такого факту, як незадоволення позову, що може мати своїм наслідком звернення до Суду.

- По-третє, Суд не розглядає індивідуальних заяв, якщо вони є анонімними, або за своєю суттю ідентичними до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, якщо вона не міс-

тить нових фактів у справі.

Стосовно анонімів, то заявники, які не бажають розкрити свою особу перед громадськістю, мають це зазначити при подачі заяви і також викласти причини на виправдання такого відступу від звичайного порядку доступу громадськості до інформації щодо провадження в Суді. Голова палати може надати дозвіл на анонімність у виняткових і належним чином виправданих випадках. Тож у певних конкретних випадках цілком і повністю можна розраховувати на забезпечення конфіденційності. Така можливість надається заявникам у зв'язку з тим фактом, що як слухання по справі, так і доступ до матеріалів, переданих до канцелярії, є відкритим. Така ж практика існує і в українському судочинстві. Наприклад, ст. 20 Кримінального процесуального кодексу України передбачає відкритий судовий розгляд, однак за наявності певних підстав (стосовно справ про статеві злочини тощо) розгляд може бути закритим.

Також можливий ще такий варіант розвитку подій, як просто закриття чи обмеження доступу громадськості до документів в інтересах моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін чи в разі крайньої необхідності, якщо, на думку голови, в особливих випадках публічність доступу може зашкодити інтересам правосуддя.

Друга ж частина вимоги відображає загальний міжнародний принцип, згідно з яким одна й та сама справа не розглядається двічі. Що в принципі логічно, оскільки такий повторний розгляд, по-перше, обмежує права заявника, а, по-друге, заважає Суду оперативно розглядати наявні справи, щодо яких ще не було винесено жодного рішення.

Що ж стосується критерію «за своєю суттю», то тут сфор-

мульовано дві вимоги:
- перша стосується заяв, які вже були розглянуті Судом;
- друга - заяв, які були передані до інших міжнародних організацій.

Проблема, що пов'язана з другою умовою, не мала істотного практичного значення на час прийняття Конвенції, але вона набула значимості від часу створення інших міжнародних організацій, які теж займаються правозахисною діяльністю. Термін «відповідні нові факти» охоплює тільки факти, які були невідомі на час попереднього представлення заяви або мали місце після того, як Суд вже розглянув справу за суттю.

- По-четверте, Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, якщо він вважає, що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необгрунтована або є зловживанням правом на подання заяви.

Звернутися до Суду можна лише зі скаргами, предмет яких перебуває у сфері відповідальності суб'єкта владних повноважень (наприклад: парламенту, прокуратури тощо) однієї з цих держав. Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб або недержавних інституцій.

Етап № 2 - вимоги до заяв та пакету документів

Якщо після детальної ревізії підстав подачі заяви за всіма пунктами не виникло суперечок, то можна переходити до основної частини - подачі заяви. Для цього варто знати кілька фактів, зокрема - офіційними мовами Суду є англійська та французька, а отже й заяву слід подавати саме

Уряд-відповідач може заперечити, що заявник не використав усі внутрішні засоби правового захисту, але саме уряд має доказати існування цих доступних і достатніх національних засобів правового захисту

однією з них на власний вибір. Однак, якщо ні мова Шекспіра, ні мова закоханих вас не приваблює, то до прийняття ухвали щодо прийнятності заяви все спілкування із заявниками або з їхніми представниками, а також оформлення документів у справі для іншої сторони може здійснюватись однією з офіційних мов Договірних Сторін. Подальше ж спілкування відбувається за допомогою офіційних мов Суду, за умови, що голова палати не санкціонує про-

довження використання офіційної мови Договірної Сторони.

Заява подається не інакше, як поштою - звичайною, а не електронною чи голубиною. У іншому випадку все одно доведеться продублювати документи ще раз і відправити їх згідно з усіма вимогами.

Відповідно до Регламенту Суду кожна подана заява повинна містити наступну інформацію:

- ім'я, дату народження, громадянство, стать, рід занять та адресу заявника;
- ім'я, рід занять та адресу довіреної особи, якщо така є;
- найменування Договірної Сторони або сторін, проти яких подається заява;
- стислий виклад фактів;
- стислий виклад стверджуваних порушень (порушень) Конвенції та відповідних аргументів;
- підтвердження про дотримання заявником критеріїв прийнятності (вичерпання національних засобів правового захисту і правило щодо шестимісячного строку), викладених у пункті 1 статті 35 Конвенції;
- предмет заяви.

Заява повинна бути оформлена письмово та підписана заявником або його представником. Якщо ж вона подається групою осіб або неурядовою організацією, то підпис ставить особа, уповноважена представляти таку групу чи організацію.

Заява також повинна супроводжуватись копіями будь-яких відповідних документів, зокрема рішень - судових чи несудових - стосовно предмета заяви.

Окрім цього, заявники повинні:

- 1) надати інформацію, особливо документи і рішення, що

зможли б довести відповідність критеріям прийнятності (вичерпання національних засобів правового захисту і правило щодо шестимісячного строку);

2) зазначити, чи подали вони свої скарги на розгляд за будь-якою іншою процедурою міжнародного розслідування чи врегулювання.

Слід пам'ятати про той факт, що у разі недотримання вищезазначених вимог стосовно змісту заяви та інформації, що повинна

бути надана, - це може стати підставою для відмови в реєстрації та в розгляді справи Судом.

Після отримання першого листа або формуляра заяви від заявника Секретаріат Суду надсилає відповідь з повідомленням про те, що за його іменем було відкрито справу, номер якої потрібно зазначити в усіх наступних листах до Суду. Оскільки в подальшому можуть звернутися за додатковою інформацією, документами чи роз'ясненнями, пов'язаними із заявою. Варто своєчасно і сумлінно відповідати на листи Секретаріату Суду, оскільки будь-яка затримка з відповіддю може розцінюватися як відсутність зацікавленості у продовженні провадження в Суді, і розгляд заяви, відповідно, припиняється. Якщо впродовж року заявник не повернув бланк заяви або не відповів на той чи інший лист, надісланий йому канцелярією, матеріали справи знищуються.

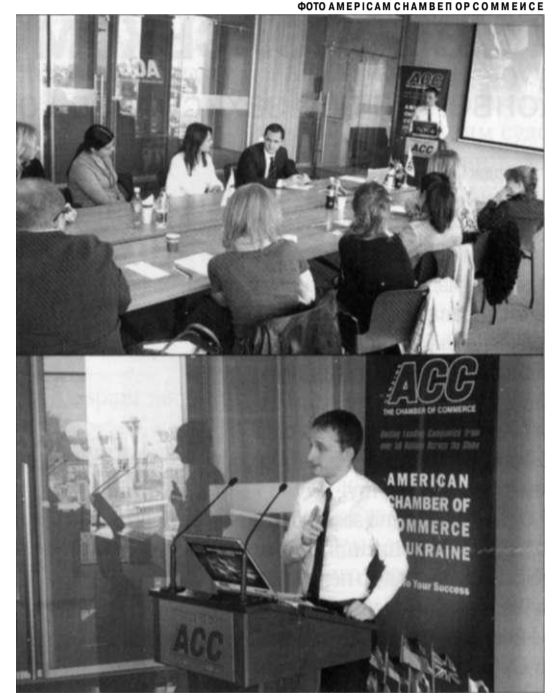
Як тільки заяву визнано прийнятною, Секретар, діючи за вказівками палати або її голови, налагоджує зв'язок зі сторонами з метою забезпечення дружнього врегулювання спору. Переговори стосовно дружнього врегулювання мають бути конфіденційними і не повинні впливати на доводи сторін у змагальному процесі.

У змагальному процесі не можна посилатися або розраховувати на жодні письмові чи усні повідомлення, на пропозиції чи поступки, які було зроблено в рамках спроби досягнення дружнього врегулювання. Якщо Секретар повідомить палату про те, що сторони погодилися на дружнє врегулювання, палата, пересвідчившись у тому, що врегулювання було досягнуте на основі поваги до прав людини, як визначено в Конвенції та протоколах до неї, вилучає справу з реєстру справ Суду.

Якщо ж не вдалося все владнати мирним шляхом і перспектива «жити дружно» не приваблює сторони, то далі вже буде проводитися розгляд справи по суті.

Отже, після уважного вивчення всіх пунктів нашої «інструкції» кожен бажачий влаштувати собі невеличкі канікули у Страсбурзі зможе здійснити таке бажання, а заодно і добитись відновлення порушених прав та компенсації. Хоча перед цим сміливця чекатиме ще безпосередній розгляд справи, а потім слід буде набратися терпіння, щоб дочекатися виконання постановленого рішення. Але це вже зовсім інша історія...

ФОТОФАКТ

СМ3 Сатегоп МакКеппа провела навчальний семінар на тему: «Входження на ринок розвідки та видобування нафти та газу в Україні»

Віталій Радченко, старший юрист та координатор енергетичної практики київського офісу СМ3 Сатегоп МакКеппа, провів навчальний семінар в Американській торговій палаті на тему «Входження на ринок розвідки та видобування нафти та газу в Україні». До проведення цього заходу підштовхнули нещодавні відкриття величезних нетрадиційних запасів газу в деяких європейських країнах, у тому числі в Україні, що вже встигло привернути значну увагу великих нафтогазових компаній та країн, які шукають шляхи зменшення залежності від імпортованого природного газу.

У своїй презентації Віталій Радченко звернув основну увагу на найважливіші юридичні питання та дав декілька практичних порад щодо того, про що українські та міжнародні нафтогазові компанії повинні знати при входженні на український ринок розвідки та видобування нафти та газу. Також він зробив загальний огляд українського ринку нафти та газу, регуляторних органів та політики, ключових гравців, рушійних сил ринку, перешкод та тенденцій, ролі держави в секторі розвідки та видобування нафти та газу. Окрім цього, Віталій розповів про різні способи та шляхи започаткування нафтогазових проєктів в Україні, одержання спеціального дозволу на право розвідки та видобування нафти та газу та, як наслідок, вуглеводнів, в Україні. Серед інших інтригуючих тем, висвітлених на презентації, були: правила внутрішнього газового ринку, експорт нафти та газу з України; земля, дозвільні та податкові питання.

У семінарі взяли участь представники великих міжнародних нафтогазових компаній та інших суміжних галузей і секторів, такі, як АКТА Іпуе5ітеп£5, СьЕУГОП ІЛсгаіне ІХС, Іпіетайопаї Ріпапсе Согрогаіоп, Тпе Кізк АсІУ15ору Сторі ріс, Еглбаззіез ог гііе Грегсп КеріБліс, гбе (іпкесі 5гаіс\$ ог Атегіса апд Зраіп.

Інформація надана МЮФ СМ3 Сатегоп МакКеппа